

РОЗДІЛ 3 НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ

УДК 373.29.015.3

*Брижак Надія Юріївна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
теорії та методики початкової освіти,
Гумен Любов Василівна,
магістр спеціальності «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

В оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти зазначається, що становлення України як демократичної держави, входження її в єдиний європейський простір зумовлюють прогресивні зміни у стратегії розвитку національної системи дошкільної освіти, які забезпечує наступність між дошкільням і школою [1, с. 21].

Питання створення необхідних умов для забезпечення наступності в розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку привертала увагу відомих педагогів, зокрема Я. Коменського, К. Ушинського, С. Русової, Е. Тихеевої, В. Сухомлинського. Вони обґрунтовували думку про те, що наявність тісного зв'язку і наступності між окремими ланками освіти дає дітям можливість без особливих перешкод переходити у процесі навчання від нижчого ступеня освіти до вищого, і цей плавний перехід сприяє гармонійному розвитку особистості.

Вирішенню важливих питань підготовки дітей дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності у школі сприяють положення сучасних вітчизняних психолого-педагогічних досліджень, проведених Л. Артемовою, О. Савченко, Н. Бібік, А. Богуш, М. Вашуленком, Н. Кудикіною, С. Ладивір, Т. Люріною, О. Проскурою, О. Хорошковською та ін.

Навчання є одним із основних понять дидактики як науки, яка, вивчаючи закономірності функціонування навчально-пізнавальної діяльності школярів, обґрунтовує зміст освіти, принципи, методи й організаційні форми навчання. Навчання, в контексті якого учень здійснює пізнавальну діяльність, є цілеспрямованим процесом взаємодії між учителем та учнями з метою їх розвитку, освіти і виховання [3, с. 85].

Опанувати знання, способи дій учневі допомагає вчитель. Навчання – це процес взаємодії дорослого (вчителя) та дитини (учня). В цьому процесі діяльність учителя в дидактиці початкової школи визначається як викладання, а діяльність дитини – як її учіння, які відбуваються в постійній взаємодії. О.Савченко зазначає, що наявність двох процесів у навчанні – викладання і учіння – не означає, що вони рівнозначні за своєю роллю. Провідна роль у цій взаємодії належить вчителю. Виступаючи організатором навчальної діяльності, він спрямовує діяльність учнів, активізує пізнавальний процес залученням дітей у різні форми взаємодії та іншими суб'єктами учіння [3, с. 86].

На етапі дошкільної підготовки до шкільного навчання необхідно сформулювати потрібний і достатній рівень розвитку уявлень дітей про життя, на яких ґрунтуватиметься навчально-пізнавальна діяльність молодшого школяра і необхідні способи дій, якими вона здійснюватиметься.

Пізнання дитиною світу в дошкільний період готує її інтелект до здійснення цілеспрямованої навчально-пізнавальної діяльності. Розумовий розвиток дошкільника стимулюється його власною різноманітною за формою активною діяльністю, і насамперед

грою, де вона, діючи з предметами, розв'язує динамічну задачу. Якщо дитині не вистачає такої діяльності, її інтелектуальний розвиток затримується. Загальнопізнавальна діяльність дитини стає розвиваючою за умови, що вона є спільною діяльністю дорослого та дошкільника.

Таким чином, загальнопізнавальна діяльність дошкільника відрізняється змістово і організаційно від навчальної діяльності школяра, хоча і має споріднену з нею психологічну структуру, що є об'єктивною умовою формування передумов навчально-пізнавальної діяльності в дошкільний період життя дитини.

Навчально-пізнавальна діяльність, що здійснюється молодшими школярами, має складну психологічну структуру. Ця діяльність визначається природною потребою особистості в пізнанні світу, в якому вона живе. В дошкільний період розвитку особистості потреба в знаннях, в інформації задовольняється природною пізнавальною діяльністю. Актуалізуючись у діяльності, потреба стає мотивом.

Цілеспрямована педагогічна підтримка природної пізнавальної потреби дитини шостого року життя сприяє формуванню необхідних для здійснення навчально-пізнавальної діяльності якостей особистості: довірливої поведінки, удосконаленню розумових процесів, формуванню потреби у здійсненні навчально-пізнавальної діяльності та мотивів, що цю потребу репрезентують.

Мотив, мета та результат навчально-пізнавальної діяльності нерозривно пов'язані з одним із важливих її компонентів – змістом діяльності. За змістовим компонентом у школі визначаються окремі навчальні предмети, окремі теми, конкретні завдання тощо.

Досягнення результату навчальної діяльності стає можливим лише завдяки опануванню школярами раціональними способами пізнання. Ці способи утворюють процесуально-операційний компонент навчально-пізнавальної діяльності, який базується на інтелектуальних діях, достатній або недостатній рівень розвитку котрих на стартовому рівні навчання зумовлює успішність або неуспішність навчально-пізнавальної діяльності першокласника.

Під час підготовки дітей шостого року життя до систематичної навчально-пізнавальної діяльності в школі, як це доведено багатьма психолого-педагогічними дослідженнями, важливо сформувати в дошкільників позитивну мотивацію навчання, оскільки зацікавленість дитини учінням залежить саме від його мотивації – своєрідної у віковому аспекті та індивідуальної в особистісному вимірі. Забезпечення мотиваційного компоненту пізнавальної діяльності – одне з провідних завдань педагогічної роботи дошкільної ланки.

В.О. Сухомлинський вважав, що бажання вчитися – це те джерело, з якого живиться навчання. Від дитячого бажання добре вчитися не можна відокремити оптимістичне світосприймання дитини. Великі резерви щодо формування в дитини позитивного ставлення до всього її подальшого учіння В.О. Сухомлинський вбачав у підготовчому до навчання періоді. За досвідом Павлицької школи, якою він керував, навчання дитини розпочиналось за рік до її вступу в перший клас, у підготовчій групі [5, с. 451]. Першоджерелом, вихідною педагогічною умовою формування тяжіння до знань, за переконанням В.О. Сухомлинського, є зацікавленість дитини процесом пізнання.

На думку вченого, зацікавити дитину учінням можна шляхом урізноманітнення пізнавальної діяльності, яку не можна зводити лише до формального навчання: «Щоб дитина була зацікавлена в учінні, їй необхідне багате, різноманітне, привабливе інтелектуальне життя. Ми маємо постійно турбуватися про те, щоб зі вступом до школи думка дитини не була скута рамками класної дошки та сторінками букваря..., щоб дитина охоче вчилася, її інтелектуальне життя ні в якому разі не має бути обмежене лише шкільними, учнівськими методами, що вимагають запам'ятовування, заучування та відтворення знань для їх перевірки вчителем» [5, с. 451].

Зацікавлення дитини процесом пізнання, захоплення ним, що перевірено шкільною практикою, успішно формується на спеціальних заняттях (в досвіді В.О.Сухомлинського

вони отримали назву уроків мислення) серед природи. Ці уроки формують у дитини інтерес пізнання. Система уроків мислення – «школа думки» є «фундаментом творчих розумових сил, необхідних для оволодіння новими й новими знаннями» [5, с. 453]. Хоча, як стверджує В.О. Сухомлинський, «уроки мислення не є чимось універсальним; це не єдиний спосіб виховання розумових здібностей і бажання дітей учитися». [5, с. 453]. Це свідчить про можливість розробки наукою та педагогічною практикою різних підходів щодо формування у дошкільників під час підготовки до навчально-пізнавальної діяльності у школі інтересу до систематичного навчання. Такий інтерес має формуватися через створення позитивної мотивації учіння. Також важливим є і те, що підготовчий до шкільного навчання період є сензитивним стосовно виховання у дітей установки на активну подальшу навчально-пізнавальну діяльність.

Аналізуючи думки, висловлені В.О. Сухомлинським щодо зацікавлення дитини навчанням у підготовчому до школи періоді, можна стверджувати, що це надзвичайно актуальне педагогічне завдання можна реалізувати шляхом створення таких педагогічних умов:

- урахування багатокомпонентної структури навчально-пізнавальної діяльності;
- індивідуалізації та диференціації підготовки дітей з урахуванням їх пізнавальних інтересів;
- розробки та впровадження різнорівневих програм;
- забезпечення розвитку інтересу старших дошкільників до навчально-пізнавальної діяльності;
- опора на ігрову діяльність;
- особистісно орієнтований підхід до дітей у процесі підготовчої роботи.

О.Я. Савченко говорить про те, що інтерес дитини до пізнавальної діяльності викликає в неї радість життя: «Якщо справдилася надія малюка на радість від шкільного життя, тоді зміцнюється допитливість, виникає інтерес, який і є сильним мотивом учіння» [4, с. 132].

Суттєвою особливістю мотивації пізнавальної діяльності дітей у підготовчий до навчання період є її залежність від вікової зміни потреб: «В дошкільному віці провідними є ігрові мотиви. У шкільному віці вони відступають на другий план, поступаючись місцем навчальним мотивам...» [2, с. 217].

Отже, методична забезпеченість підготовки дітей шостого року життя до навчально-пізнавальної діяльності у школі має бути двовершинною. З одного боку, вона має спиратися на гру, з іншого – на регламентоване навчання. Гра як добре відома дитині діяльність створює оптимістичне сприйняття нею учіння. Емоційне забарвлення оптимістичного світосприйняття виявляється в радості дитини.

Отже, провідна мета формування творчої особистості дитини – навчити її самостійно, творчо працюючи, здобувати знання. Це зумовлює необхідність урахування можливостей кожної дитини через гнучке ставлення до розумового навантаження майбутнього школяра в процесі пізнавальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; Авт. кол-в : Богущ А. М., Беленька Г.В., Богініч О.Л., Гавриш Н. В. та ін. — К.: Видавництво, 2012. - 26 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Савченко О.Я., Дидактика початкової школи / О.Я. Савченко – К. : Абрис, 1997. - 415 с.
4. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах : Посібник для вчителя.- К. : «Магістр-S», 1997.- 255 с .
5. Сухомлинський В.А. Избранные произведения: В 5-ти т. / Редкол. А.Г.Дзевежин и др. – К. : Радянська школа, 1979. - Т.1. – 686 с. - Т.2 – 712 с.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>